

Лучанінова Ольга Петрівна

Український патріотизм: національно-патріотичне виховання у воєнний період України (2022-2025pp)

Вступне слово

В Україні в умовах воєнного часу людина-патріот розкрилася до духовних висот. І яскраво виокремився сильний бік – дієвий патріотизм простих людей, бо кожне покоління повинно наново писати свою історію. Патріотизм нині сприймається в тандемі з національною ідеєю, бо ця ідея є певною системою організації суспільства. Патріотизм через усвідомлену дієвість людей спонукає до конкретних вчинків, дій, справ. Люди не кричать про свої добрі справи, а чесно працюють заради допомоги ближнім, наближення перемоги. Важливо розуміти загрози, які несуть із собою маніпулятивні дискурсивні практики щодо змістового наповнення концепту «патріотизм» та стану громадської думки. Завдання – систематизація та узагальнення їх напрацювань, порівняння головних ідей щодо необхідності національно-патріотичного виховання в закладах освіти України під час російсько-української війни, форм і методів проведення заходів.

У воєнний період інтегруюча основа патріотизму виявляється через відродження духовних цінностей українського народу, поглиблення витоків патріотизму, джерел вияву органічності народу, де патріотизм виступає результатом. Моральність є духовним підмурком патріотизму, а патріотизм – практичним втіленням прояву любові до країни. Патріотизм виступає як показник духовності як особистості, так і народу.

Безлюдна Н. Особливості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану. *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2022. Вип. 2. С. 76–83. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2022_2_12 (дата звернення: 15.09.2025).

У статті проаналізовано Концепцію національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025 року (06 червня 2022 р.). Подано характеристики базових дефініцій дослідження: «патріотизм», «патріотичне виховання», «національно-патріотичне виховання». Висвітлено нові підходи й інноваційні форми та методи національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану.

Доведено, що запропоновані форми та методи сприятимуть національно-патріотичному вихованню молодших школярів в умовах російсько-української війни.

Громадянсько-патріотична компетентність становить здатність учня утверджувати власну гідність, відстоювати свої права та права інших, чинити

спротив у ситуаціях, що загрожують почуттю гідності та здоров'ю, усвідомлювати себе часткою спільноти, активно спілкуватися з однолітками та дорослими, робити відповідальний вибір, усвідомлювати події громадського і політичного життя країни.

Національно-патріотичне виховання молодших школярів – це цілеспрямований, організований процес, спрямований на збереження, передавання та засвоєння культурно-історичного досвіду українського народу, формування в дітей почуттєво-ціннісного ставлення до сім'ї, родини, рідного краю, Батьківщини, усвідомлення особистої приналежності до української нації, мотивацію дітей до патріотичних учинків і дій. в умовах війни, як ніколи, потрібні нові підходи й нові шляхи виховання патріотизму як почуття і як базової якості особистості, які б відповідали жахливим реаліям сьогодення. Зупинимось на формах та методах реалізації соціально-педагогічних умов національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану.

Автор зазначає, що важливо проведення майстер-класів за участю волонтерів, дітей і батьків із виготовлення сувенірів для бійців ЗСУ, плетіння маскувальних сіток тощо, що сприяє встановленню соціальних зв'язків, набуттю дітьми шанобливого й відповідального ставлення, формуванню соціально значущої ініціативності, прагнення пожертвувати в ім'я України вільним часом, здійснити альтруїстичний вчинок. Організація флешмобів, акцій на підтримку ЗСУ, виставок творчих робіт молодших школярів та їхніх батьків, міні концертів для біженців та воїнів тощо.

Отже, у період воєнного стану надзвичайно важливо дбати про становлення національної ідентичності українських школярів, ідеалів свободи й рівності, усвідомлення цінності людської гідності молодого покоління; повагу та любов до української мови; медіаосвіту та інформаційну безпеку учнів; залучати дітей до різноманітних проєктів, посиленої волонтерської роботи, флешмобів та акцій на підтримку ЗСУ.

Березівська Л. Д. Педагогічна біографіка доби української революції (1917–1921) як підґрунтя і джерело національно-патріотичного виховання дітей і молоді: діалог поколінь. *Науково-педагогічні студії*. 2024. Вип. 8. С. 11–28. DOI: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2028-8-11-28>.

Актуалізовано біографії (життєтворчість) українських педагогів (В. Дурдуківський, Г. Іваниця, А. Крушельницький, О. Музиченко, І. Огієнко, С. Русова, І. Соколянський, І. Стешенко, П. Холодний, Я. Чепіга та ін.), які зробили вагомий внесок у збереження української ідентичності. Вони є прикладом для сучасного покоління і мають стати засобом національно-патріотичного виховання дітей та молоді. Доведено, що українські педагоги 100 років тому, спираючись на європейську педагогічну думку та досвід, заклали цеглини національно-патріотичного виховання, а саме: ввели поняття «національне виховання», «національно-патріотичне виховання» (любов до України та прагнення її захищати, рідне оточення, відповідність психології, індивідуальності дитини); визначили мету (виховання громадянина незалежної держави України, єднання українського народу); принципи (дитиноцентризм; гуманізм; природовідповідність; культуровідповідність; індивідуальність; національна спрямованість; полікультурність; історична пам'ять та ін.); засоби (національна школа, мова навчання, українознавчі предмети (мова, література, історія, географія); присвячені відомим українським діячам літературно-музичні свята; екскурсії; лекції; гуртки; українські пісня, книга, бібліотека, театр, періодична преса, учнівські організації тощо). Ці стратегічні набутки почали впроваджуватися в освітню практику. Аргументовано, що якби ці педагоги не були репресовані сталінською системою, не загинули або не емігрували внаслідок російсько-більшовицької навали, то їхні педагогічні гуманістичні, національні концепції були б реалізовані ще за їхнього життя. Нині життя та задуми українських педагогів про формування громадянина-патріота незалежної України потребують популяризації (введення їх до змісту

педагогічних дисциплін під час підготовки та перепідготовки вчителів; відповідні біографічні дослідження і видання історичної довідкової, науково-популярної літератури; проведення науково-практичних, науково-інформаційних і культурно-освітніх заходів; створення цифрових біографічних ресурсів) з метою реконструкції історичної пам'яті українців. Порівняльний аналіз поглядів українських педагогів 1917–1921 рр. і положень концепції 2022 р. переконливо доводить їх суголосність і необхідність якнайшвидшого широкого впровадження в освітньо-науковий простір.

Богданець-Білоskalенко Н. І. Національно-патріотичне виховання української дитини у рецепції педагогів минулого. *Педагогічна біографіка про національно-патріотичне виховання дітей і молоді: ідеї, концепції, практики* : зб. матеріалів ІХ Всеукр. наук.-практ. конф. з історії освіти з міжнар. участю, 13 трав. 2024 р., Київ / НАПН України, Від-ня філософії освіти, заг. та дошк. педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол., наук. ред.), Міхно О. П., Антоненко Н. Б. ; літ. ред. Бойко О. А. ; бібліогр. ред. Демида Є. Ф. ; техн. ред. Серета Х. В.]. Вінниця, 2024. С 18–20. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743402/1/Bogdanets_2024_30.05.24.pdf (дата звернення: 28.08.2025).

У стислій розвідці автор окреслює погляди педагогів початку ХХ століття на національне виховання української дитини. Зокрема, згадано Бориса Грінченка, Софію Русову, Якова Чепігу. Зазначено, що важливим чинником національного виховання є рідна мова і тільки за допомогою національного виховання можливий розвиток, матеріальний добробут, науковий і культурний поступ нації. Представлено основні напрями виховання патріотичних почуттів у дітей.

Так, визначний український педагог Яків Чепіга з цього приводу, зокрема, писав: «В національному вихованні сила й здоров'я нації, її матеріальний добробут, її поступова культура, її духовна міць. Все це розвивається тільки національним вихованням, тільки воно одне не шкодить зростові й розвиткові індивідуальних гідностей вдачі нації. Бо національне виховання має таке відношення до нації, як індивідуальне виховання до окремої

людини; воно ґрунтується на вивченні всіх відмінностей національного Духа і вдачі. Національне виховання – життєва потреба нації. Національна честь і гордість, у найвищій значенні цих слів, має найбільше задоволення від всесвітнього визнання за нацією тих або інших заслуг в духовній творчості, в науці, літературі й мистецтві, і у практичному будівництві суспільно-соціального життя, що наближає до всесвітнього ідеалу» [Чепіга Я. Національне виховання. Світло. 1910. Кн. 1. С. 23–28; с. 23].

Думки українського педагога Софії Русової: «Національне виховання виробляє у дитини не подвійну хистку мораль, а сприяє формуванню міцної цілісної особистості. Національне виховання через пошану і любов до свого народу виховує в дітях пошану і любов до інших народів і тим приведе не до вузького відокремлення, а до широкого єднання й світового порозуміння між народами і націями» [Русова С. Вибрані педагогічні твори. Київ : Освіта, 1996. 304 с.; с. 24].

Автор наголошує на суголоссі думок українських педагогів минулого століття з сучасною війною: важкою ціною відбувається переосмислення / переоцінка цінностей і усвідомлення суті національного виховання, формування національної свідомості, успадкування молодим поколінням культурного досвіду українського народу.

Гуцало Л., Дацьо О., Приходько І. Аспекти національно-патріотичного виховання майбутніх педагогів під час воєнного стану в державі. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 8 (14). С. 804–816.
DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-8\(14\)-804-816](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-8(14)-804-816).

У статті розкриті поняття «національно-патріотичне виховання», «ідентичність», «компетентність». Проаналізовано деяку нормативно-правову документацію для детальнішого осмислення мети а принципів усіх рівнів освіти в Україні (Закон України «Про освіту» від 5 вересня 2017 р.); завдань

державних органів щодо популяризації українського громадянського виховання та його складових (Закон України «Проосновні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» від 13 грудня 2022р.); шляхів і напрямів реалізації патріотичного формування в галузі навчання в різних освітніх акладах нашої держави (Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України до 2025р. від 6 червня 2022р.).

Досліджені ключові завдання вишів, обов'язки нинішніх науково-педагогічних працівників (Закон України «Про вищу освіту» від 1 липня 2014 р.); компетентності випускників-істориків, майбутніх учителів шкіл (Стандарт вищої освіти України (Бакалавр) за спеціальністю 032 «Історія та археологія» від 29 квітня 2020р, Стандарт вищої освіти України першого (бакалаврського) рівня спеціальності 014 Середня освіта (за предметними спеціальностями) у галузі знань 01 Освіта / Педагогіка: проєкт від 14 березня 2023 р.).

З'ясовані негативні інформаційні фактори у прищепленні національної ідентичності української молоді. Вивчено виклики для формування історичної свідомості підростаючого покоління в умовах російсько-української війни та форми національного виховання. Звернуто увагу на етапи, компоненти та емоційно-ціннісні почуття патріотизму особистостей.

Охарактеризовано необхідність національного становлення майбутніх учителів України в період євроінтеграційних процесів та актуальні методи його реалізації. Окреслено патріотичне виховання закладів загальної середньої освіти на заняттях з історії України та в позаурочний час (особливості та форми проведення). Висвітлені сучасні педагогічні умови національного виховання студентів педагогічних спеціальностей, зокрема істориків. Врахований нинішній формат української освіти.

Осмислено ефективність хмарних технологій для проведення змістовних заходів, направлених на патріотичне становлення здобувачів. Описані деякі українські традиції – засоби патріотичного виховання молодого покоління. На основі нормативно-правової документації нашої держави (законів, концепції,

стандарту) та напрацювань науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти України здійснено аналіз ідей щодо доцільності національно-патріотичного виховання в реаліях російсько-української війни; форм та методів його реалізації для формування національної ідентичності в учнів шкіл та студентів вишів; напрямів такого виховання; необхідності комп'ютерних (цифрових) технологій для загального розвитку здобувачів під час дистанційного навчання. Автори наголошують, що майбутнє покоління нашої держави має бути соціально-активним, морально-культурним, економічно незалежним.

Національна ідентичність особистостей потрібна для остаточного завершення державотворення України. Євроінтеграційні процеси також доцільно провадити у комплексі з національним становленням українців. Завдання – систематизація та узагальнення їх напрацювань, порівняння головних ідей щодо необхідності національно-патріотичного виховання в закладах освіти України під час російсько-української війни, форм і методів проведення заходів.

Діденко О., Яланська С. Національно-патріотичне виховання молоді в закладах освіти України: психологічні аспекти. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2024. Том 35 (74). № 4. С. 102–107. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2024.4/16>

Стаття присвячена проблемі національно-патріотичного виховання, утвердження української та громадянської ідентичності, яка на сьогодні є надзвичайно актуальною для України. Українське суспільство переживає складні умови воєнного стану. У цей час сучасна молодь перебуває під впливом різних інформаційних потоків, які не завжди зорієнтовані на посилення активної громадянської позиції на основі поваги до прав людини, духовних цінностей українського народу, суспільно-державних цінностей України, національної самобутності, патріотизму. Автори наголошують, значну роль з формування та збереження української національної ідентичності молодого покоління, що усвідомлює свою належність до української нації, формування

психологічної готовності до виконання конституційного обов'язку щодо захисту цінностей держави, відіграють заклади освіти. Авторами визначено важливі психологічні аспекти, на які варто звернути увагу у закладах освіти України: 1) формування системи ціннісних орієнтацій (виражає змістовне відношення молоді людини до соціальної дійсності і в цій якості визначає мотивацію її поведінки, у тому числі, формування у громадян психологічної мотивації до виконання обов'язків військової служби, і здійснює істотний вплив на всі сторони її діяльності); 2) розвиток життєстійкості/ психологічної стійкості (здатність особи виявляти свою національну та громадянську ідентичність у повсякденному житті і в умовах негативних зовнішніх впливів, зокрема, й психологічна стійкість щодо виконання обов'язків військової служби); 3) формування відповідальності за власні дії, розвиток навичок надання первинної психологічної допомоги особам, які її потребують, та самодопомоги. Розкрито досвід патріотичного виховання учнівської молоді на Полтавщині, якому особливу увагу приділяє постійна комісія з питань освіти, науки та культури Полтавської обласної ради. Авторами представлено досвід з формування життєстійкості та відповідальності студентської молоді за власні дії в умовах війни у закладах вищої освіти Полтавщини патріотизм та національно-патріотичне виховання актуальні і для системи освіти, і для держави загалом. Основним інститутом, що забезпечує його реалізацію, є держава, але вагомий внесок у розвиток патріотичного виховання вносять також батьки, освітяни, громадські організації, волонтери.

Автори діляться досвідом: у межах психологічної студії «Шлях до успіху» факультету психології і соціальної роботи ПНПУ імені В.Г. Короленка проводився ряд заходів, що сприяли формуванню національної ідентичності, розвитку етнопсихологічних компетентностей, навичок життєстійкості. Місія студії: розвиток креативних особистостей здатних до продукування нестандартних ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі соціальних, поведінкових та освітніх наук. Візія студії: молодіжна платформа для розвитку мета-навичок (meta-skills), що сприяють досягненню успіху у всіх сферах

життя, зокрема: здатність до навчання; бачення перспектив; соціальний інтелект; емоційний інтелект; дизайн-мислення; життєстійкість. Мета студії: розвиток мета-навичок особистості, здійснення просвітницької, науководослідної, консультаційної, психодіагностичної, психокорекційної, профорієнтаційної діяльності, підтримки творчої молоді і осіб з особливими освітніми потребами; надання психологічної допомоги і підтримки учнівської, студентської молоді та дорослим засобами практичної психології, педагогіки, арт-технологій.

Кривда Н. Чому важливо говорити про ідентичність в умовах війни: онлайн-лекція, 21.02.2024. *YOUTUBE*. URL: https://www.youtube.com/watch?v=AClh7_nB5k (дата звернення: 20.08.2025).

Автор, спираючись на дослідження А. Таджфеля і Дж. Тернера, зазначає, що колективна або соціальна ідентичність дуже активно працює як механізм підтвердження значущості самої людини. Говорячи про ідентичність, ми керуватимемося одним із визначень національної ідентичності: національна та/або культурна ідентичність – стабільне сприйняття людиною себе як представника національного чи культурного простору, як особистості, що засвоїла принципи, цінності, інструменти комунікації, художню мову тощо означеної системи та перетворила/перетворює себе за заданим зразком.

Людина, що належить до певної групи, культури чи нації в той чи інший спосіб засвоїла цінності, ідеали, концепції, уявлення, властиві цьому простору. Людина засвоїла розмовну, художню, символічну мову цього простору – жартує і сміється з мемів, перекидається в розмовах чи листах загальнозрозумілими цитатами, віршами чи фразами з кінофільмів. Через це складається відчуття належності до спільного культурного простору, люди опановують спільну символічну мову. українська ідентичність формується на перетині цих двох – ціннісної та етнічної ідентичностей. Нація, яка винищувалася, розпорошувалася, свідомо висміювалася, потребує того, щоб право на її унікальність було визнано, тому нам дуже важлива спільність походження, спільна етнічна традиція. Але також нам важливі цінності. Ми

сьогодні точно знаємо, що представники української нації – це не завжди представники одного етносу, українського етносу. У цьому визначенні для нас найважливішою є динамічність ідентичності. Ідентичність – це тотожність, але це ще й можливість змінювати себе, перетворювати себе за заданим зразком. Ідентичність змінюється, ми з вами ростемо.

Українська ідентичність формується на перетині цих двох – ціннісної та етнічної ідентичностей. Нація, яка винищувалася, розпорошувалася, свідомо висміювалася, потребує того, щоб право на її унікальність було визнано, тому нам дуже важлива спільність походження, спільна етнічна традиція. Але також нам важливі цінності. Ми сьогодні точно знаємо, що представники української нації – це не завжди представники одного етносу, українського етносу.

Лук'янчикова Д. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді в умовах воєнного стану. Професійна освіта. 2022. № 4. С. 39–41. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734223/1/PTO_4_2022.pdf (дата звернення: 20.08.2025).

Проаналізовано основні етапи національно-патріотичного виховання учнівської молоді в умовах воєнного стану на основі національних та європейських цінностей. Акцентовано на важливості виховання почуття гордості за незламність українського народу, який героїчно боронить свою державу, поваги до Збройних Сил України, залучення до волонтерського руху та допомоги армії тощо. Страшна російська агресія згуртувала українську націю, торкнулися кожної української родини, стали частиною нашого життя. Перемога у війні стала спільною метою всього українського народу.

Автор зауважує, що головною метою педагогічних колективів закладів професійної освіти є планомірна виховна діяльність, спрямована на формування у здобувачів освіти патріотизму – ціннісної основи нашого суспільства, громадянського обов'язку, почуття власної гідності, працелюбності, внутрішніх мотивів для саморозвитку.

Лучанінова О. П. Патріотизм в умовах воєнного стану: духовне становлення студентства. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2022. №2 (104). С. 64–74. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2022-104-2-64-74>.

У статті підкреслено, що сьогодні в суспільстві постала загальна проблема в масштабах держави – патріотизм її громадян, її нове звучання – дієвий патріотизм в умовах воєнного часу. Українці – самодостатня гармонійна нація в центрі Європи, яка за роки незалежності відчула смак свободи у багатьох речах: виборі роботи, мови, місця проживання, віросповідання, демократичних і

конституційних засадах на виборах до вищих органів влади, мобільності у навчанні тощо.

Складових патріотизму багато, але в Україні в умовах воєнного часу людина-патріот розкрилася до духовних висот. І яскраво виокремився сильний бік – дієвий патріотизм простих людей, бо кожне покоління повинно наново писати свою історію. Автор прагне у дні жорстокого протистояння ще раз оновити скрижалі історії, призначення людини в особистісному й державному векторі через такі випробовування.

Мета статті – охарактеризувати патріотизм як інтегруючу основу відродження духовних цінностей українського народу, поглибити витoki патріотизму, подати рефлексію щодо сили дієвого патріотизму студентства в умовах воєнного стану.

Методика. Автором було використано історичні джерела, соціологічне опитування студентів, аналіз, синтез, рефлексія.

Результати. Особистість як фактично втілена духовна індивідуальність, визначається у мудрості, діючи розумно-практично в поведінці та естетично-образно завершуючись у власних поглядах на життя. Така особистість не може не любити те, що вона захищає. Прийняття студентом іншої ідентичності в умовах воєнного часу потребує мужності й віри в себе, рідних, у свою справу.

Патріотизм через усвідомлену дієвість людей, і студентів зокрема, спонукає до конкретних вчинків, дій, справ. Люди не кричать про свої добрі справи, а чесно працюють заради допомоги ближнім, наближення перемоги. Новизна. Автор показує інтегруючу основу патріотизму через відродження духовних цінностей українського народу, поглиблення витоків патріотизму, джерел вияву органічності народу, де патріотизм виступає результатом.

Матеріал статті цікавий для викладачів суспільно-гуманітарних наук щодо еволюції поняття «нація», яке напряду пов'язано з патріотизмом, про витoki зародження патріотизму українського народу, дієвий патріотизм студентів в умовах воєнного стану.

Лучанінова О.П. Український патріотизм: моральні рефлексії в умовах війни. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2023. №2(106). С. 107–115. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-106-2-107-115>.

У статті обґрунтовано силу українського патріотизму як духовного й політичного явища. Автор представляє третю статтю, яка є продовженням цієї теми щодо поглиблення поняття «патріотизм», а також рефлексії щодо війни, місця й ролі українців на теренах війни, осмислення духовних цінностей тощо. Війна руйнує матеріальний світ, але гартує душі людей,

мобілізує духовні ресурси. Патріотизм нині сприймається в тандемі з національною ідеєю, бо ця ідея є певною системою організації суспільства. Метою статті є розкрити національно-громадянське спрямування патріотизму українського народу та роль рефлексії в розумінні цього феномена в умовах війни. Спрямовано увагу на семантичні складові поняття «патріотизм» – любов, відданість, повага, пристрасть, піднесення, сміливість, бажання, – та наведено приклади. У вишиванці – патріотична пристрасть й піднесення, бо вона як символ самоідентифікації, спосіб самовираження власної свободи та символ непокори; мурали – як духовна зброя української нескореності,

свободи, солідарності. По-новому, яскраво й з любов'ю сприймається українська мова й ставлення людей до неї: мова сприймається як символ, багатство нації, відмінна духовна ознака. Осмислено рефлексію як глибоке емоційне відчуття сили дієвого патріотизму: це війна за душі людей, а духовність допомагає нам відчувати, наскільки люди залишилися чутливими до болю інших людей, до втрат, смерті, і головне – наскільки вони духовно вище ворога. Теоретично розкрито тезу, що моральність є духовним підмурком патріотизму, а патріотизм – практичним втіленням прояву любові до країни. Патріотизм виступає як показник духовності як особистості, так і народу. Практично показано, що статтю можна використовувати у процесі вивчення гуманітарних дисциплін, диспутів чи дискусій про український патріотизм в умовах війни.

Складових патріотизму багато, але в Україні в умовах воєнного часу людина-патріот розкрилася до духовних висот. І яскраво виокремився сильний бік – дієвий патріотизм простих людей, які, маючи національну гордість, встали на захист демократичних підвалин держави, її сакральних цінностей, у центрі яких стоїть Людина як найвища цінність. Патріотизм виступає як показник духовності як особистості, так і народу.

Сапелкін Ю. Вплив війни на формування української національної ідентичності. Грааль науки. 2024. № 40. С. 387–390. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.07.06.2024.059>.

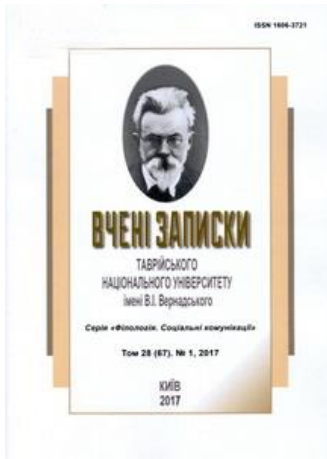

У статті розглядається війни як фактор впливу на усвідомлення країнями власної національної ідентичності. Автор аналізує зміни в системі традиційних цінностей, спричинені воєнними випробуваннями, зокрема звертає увагу на моральний, етичний та соціокультурний контекст. Робота висвітлює роль влади та громадянського суспільства у формуванні українського етносу в час війни, а також вплив соціальних груп на ідентифікацію та самовизначення особистості.

Автор зазначає, що соціальна система будується на взаємодії різних субсистем, таких як: адміністративні, військові, правові, освітні, партійні та громадські інституції. Вимірюючи систему, не можна обмежуватися лише інституційно організованими стосунками між людьми, а також повинні враховувати норми моралі та поведінки, системи права та законів. З боку ж українців, як жертв війни, підтримка влади зростає, громадяни відчують патріотичне піднесення та обов'язок підтримувати свою країну. Громадяни демонструють єдність з владою та підтримують військові зусилля для захисту країни. Український дух проявляється в незламній вірі у незалежність країни та готовності захищати її. Українська нація проявляє свою величність у взаємній підтримці та допомозі у найважчі часи. Злагода і солідарність українців виявляються не лише у відповіді на зовнішні загрози, але й у турботі про своїх співвітчизників.

Війна, на думку автора, викликає складні зміни як у соціальних, національних, так і в особистісних площинах. Поряд із руйнуванням, війна також стимулює солідарність та патріотизм, але відсутність єдності політикуму може призвести до кризи цінностей та розколу в суспільстві, як неодноразово бувало в минулому України. Тому важливо засвоювати уроки історії, приділяти увагу освіті, вихованню підростаючого покоління на прикладах сучасних героїв війни, які ціною власних життів відстоюють незалежність, стимулювати духовний розвиток нації, підтримувати малозахищені соціальні групи, які найбільш потерпають внаслідок війни. Тільки через спільні зусилля суспільства та влади можна не лише здолати ворога, а й відбудувати Україну як європейську правову державу, орієнтовану на збереження загальнолюдських цінностей.

Семенець О. Маніпулятивні дискурсивні практики використання концепту 'патріотизм' та їхній вплив на громадську думку (критичний дискурс-аналіз та соціологія). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2022. Том 33 (72). № 1. Ч. 3. С. 155–160. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.1-3/26>.

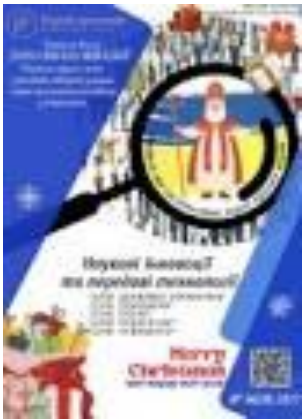

На ґрунті підходу критичного дискурс-аналізу розглянуто основні типи маніпулятивних дискурсивних практик, що розгорталися з використанням концепту 'патріотизм' у вітчизняних публічних дискурсах (зокрема, у сферах політики, мас-медіа, соціальних мереж) упродовж 2015–2019 років. Такі маніпулятивні дискурсивні практики є засобами реалізації інформаційного протистояння та негативно впливають на громадську думку і стан суспільної свідомості. У той час, коли суспільство гостро потребує єдності, консолідації та взаєморозуміння, ці маніпулятивні дискурсивні практики вносять розбрат і становлять загрозу для збереження найважливіших суспільних цінностей.

Виділено такі різновиди маніпулятивних дискурсивних практик: (1) «патріотизм» і «зрада» в офіційному дискурсі державних службовців як засіб боротьби з опозицією; (2) апелювання до патріотизму як спосіб захисту позицій чинної влади в «мережових війнах»; (3) «патріотизм» як маска для поширення деструктивної критики дій чинної влади. Проаналізовано загрози, які несуть із собою такі маніпулятивні дискурсивні практики щодо змістового наповнення концепту «патріотизм» та стану громадської думки. Найбільші небезпеки пов'язані з руйнуванням довіри в суспільстві та зниженням рівня суспільного визнання влади громадянами; деструкцією змісту в семантиці лексем «патріот», «патріотизм» та ерозією, розмиванням смислового ядра в самому концепті 'патріотизм'; продукуванням та відтворенням дискурсивної нерівноправності, яка загрожує руйнуванням політичних праві свобод людини. Проведено порівняння результатів критичного дискурс-аналізу з висновками досліджень громадської думки стосовно динаміки патріотичних почуттів громадян України протягом 2015–2019 років, які були реалізовані соціологічною групою «Рейтинг», а також представленими в інших соціологічних розвідках.

Шевчук Г. Й. Національно-патріотичне виховання молоді в умовах війни. *Наукові інновації та передові технології* (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка». 2023. № 5(19). 630–635.

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/4660/4684> (дата звернення 21.09.2025).

У статті розглянуто суть національно-патріотичного виховання молоді в контексті викликів, зумовлених російською збройною агресією проти України. Охарактеризовано основні складники та завдання національно-патріотичного виховання. Зосереджено увагу на формуванні в молоді української національної ідентичності, патріотичної свідомості, відповідальної громадянської позиції та готовності захищати національні інтереси. Проаналізовано нормативно-правову базу в сфері національно-патріотичного виховання. Особливу увагу звернуто на Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», що врегульовує сфери національно-патріотичного та військово-патріотичного виховання. Наголошено на тому, що сучасний виховний процес у закладах освіти здійснюється в період сплеску патріотизму й героїчної боротьби українського народу за свободу, незалежність і територіальну цілісність України. Героїзм сучасних воїнів, які ціною власного життя захищають Україну від російської навали, має стати невід’ємним і надважливим компонентом національно-патріотичного виховання молодого покоління. Висвітлено нові акценти, сучасні підходи та форми реалізації національно-патріотичної складової виховного процесу в умовах воєнного стану. Окреслено напрями розвитку національно-патріотичного виховання, що мають на меті сформувати нове покоління українців, громадян-патріотів, які діють згідно з національними та європейськими цінностями. Акцентовано на тому, що національно-

патріотичне виховання, яке є однією із пріоритетних справ держави та суспільства, має бути системним і безперервним процесом, що бере початок із раннього дитинства та триває впродовж усього життя.

Автор наголошує, що в національно-патріотичному вихованні заслуговує формування історичної свідомості. Знання історії та культури своєї країни дозволяє усвідомлювати значення й роль України у світі, формувати національну самосвідомість і зберігати історичну пам'ять. Однією з нових форм національно-патріотичного виховання в умовах війни є започаткування в березні 2022 року Указом Президента України загальнонаціональної щоденної хвилини мовчання за загиблими внаслідок збройної агресії Російської Федерації проти України. Вагомим складником національно-патріотичного виховання також є формування громадянської самосвідомості, що полягає у визнанні своєї ролі й відповідальності в суспільстві, поваги до прав та свобод людини і громадянина, дотриманні законів і моральних норм. Національно-патріотичне виховання молодого покоління здійснюється різними інституціями і має на меті виховати громадян, які беруть активну участь у житті своєї країни, захисті національних інтересів, розвитку й підтримці демократичних цінностей. Цей процес включає в себе поширення знань про історію, культуру, традиції, державні символи, мову та інші аспекти національної ідентичності, а також виховання моральних якостей, таких як повага до закону, дисципліна, відповідальність і громадянська свідомість.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Безлюдна Н. Особливості національно-патріотичного виховання молодших школярів в умовах воєнного стану *Психолого-педагогічні проблеми сучасної школи*. 2022. Вип. 2. С. 76–83. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppps_2022_2_12. (дата звернення: 25.09.2025)
2. Березівська Л. Д. Педагогічна біографіка доби української революції (1917–1921) як підґрунтя і джерело національно-патріотичного виховання дітей і молоді: діалог поколінь. *Науково-педагогічні студії*. 2024. Вип. 8. С. 11–28. DOI: <https://doi.org/10.32405/2663-5739-2028-8-11-28>
3. Богданець-Білоskalенко Н. І. Національно-патріотичне виховання української дитини у рецепції педагогів минулого. *Педагогічна біографіка про національно-патріотичне виховання дітей і молоді: ідеї, концепції, практики* : зб. матеріалів IX Всеукр. наук.-практ. конф. з історії освіти з міжнар. участю, 13 трав. 2024 р., Київ / НАПН України, Від-ня філософії освіти, заг. та дошк. педагогіки, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [редкол.: Березівська Л. Д. (голова редкол., наук. ред.), Міхно О. П., Антоненко Н. Б. ; літ. ред. Бойко О. А. ; бібліогр. ред. Демида Є. Ф. ; техн. ред. Серета Х. В.]. Вінниця, 2024. С 18–20. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/743402/1/Bogdanets_2024_30.05.24.pdf (дата звернення: 15.08.2025).
4. Гуцало Л., Дацьо О., Приходько І. Аспекти національно-патріотичного виховання майбутніх педагогів під час воєнного стану в державі. *Актуальні питання у сучасній науці*. 2023. № 8 (14). С. 804–816. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-8\(14\)-804-816](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2023-8(14)-804-816).
5. Діденко О., Яланська С. Національно-патріотичне виховання молоді в закладах освіти України: психологічні аспекти. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Психологія*. 2024. Том 35 (74). № 4. С. 102–107. DOI: <https://doi.org/10.32782/2709-3093/2024.4/16>
6. Кривда Н. Чому важливо говорити про ідентичність в умовах війни: онлайн-лекція, 21.02.2024. YOUTUBE. URL: https://www.youtube.com/watch?v=AClh7_-nB5k (дата звернення: 20.08.2025).
7. Лук'янчикова Д. Національно-патріотичне виховання учнівської молоді в умовах воєнного стану. *Професійна освіта*. 2022. № 4. С. 39–41. URL: https://lib.iitta.gov.ua/id/eprint/734223/1/PTO_4_2022.pdf (дата звернення: 20.08.2025).
8. Лучанінова О. П. Патріотизм в умовах воєнного стану: духовне становлення студентства. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2022. №2 (104). С. 64–74. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2022-104-2-64-74>

9. Лучанінова О.П. Український патріотизм: моральні рефлексії в умовах війни. *Духовність особистості: методологія, теорія і практика*. 2023. №2(106). С. 107–115. DOI: <https://doi.org/10.33216/2220-6310/2023-106-2-107-115>.

10. Сапелкін Ю. Вплив війни на формування української національної ідентичності. *Грааль науки*. 2024. № 40. С. 387–390. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.07.06.2024.059>

11. Семенець О. Маніпулятивні дискурсивні практики використання концепту 'патріотизм' та їхній вплив на громадську думку (критичний дискурс-аналіз та соціологія). *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Журналістика. 2022. Том 33 (72). № 1. Ч. 3. С. 155–160. DOI: <https://doi.org/10.32838/2710-4656/2022.1-3/26>.

12. Шевчук Г. Й. Національно-патріотичне виховання молоді в умовах війни. *Наукові інновації та передові технології* (Серія «Управління та адміністрування», Серія «Право», Серія «Економіка», Серія «Психологія», Серія «Педагогіка»). 2023. № 5(19). 630–635.

URL: <http://perspectives.pp.ua/index.php/nauka/article/view/4660/4684> (дата звернення 21.09.2025).